

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Самчинської Оксани Андріївни

на тему «Правові засади запобігання дезінформації в Україні»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 08 Право

за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертації. В умовах активного розвитку постіндустріального суспільства однією з основних гібридних загроз є дезінформація. Вказане деструктивне явище становить реальну загрозу для низки публічних інтересів, про що вказується як в міжнародних, так і національних правових актах. Зокрема, у Стратегії інформаційної безпеки України дезінформація визначена однією з основних загроз для інформаційної безпеки нашої, а протидія їй – стратегічною ціллю № 1. Крім цього, про небезпеку згаданого негативного явища для різних інтересів, що охороняється законом, зазначається й в інших стратегічних документах, зокрема Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції та Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності. Особливої небезпеки дезінформація набуває в період кризових ситуацій, коли доступ до достовірної, точної та повної інформації є як ніколи нагальним.

Утім, незважаючи на розуміння проблеми, її негативних наслідків та значний інтерес до питання запобігання і протидії дезінформації з боку законодавців, а також значний науковий доробок у сфері інформаційної політики та інформаційної безпеки, на сьогодні відсутнє законодавче визначення поняття «дезінформація», єдиний підхід до окреслення її змісту серед дослідників, відмежування дезінформації від інших деструктивних явищ в інформаційній сфері, а правові засади запобігання дезінформації залишаються практично недослідженими.

Водночас, запобігання дезінформації є складовою інформаційної безпеки, яка, у свою чергу, відповідно до ст. 17 Конституції України є однією з основних функцій держави та невід'ємною частиною національної безпеки, що додатково підкреслює нагальність та актуальність тематики дисертаційного дослідження.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується різноманітною джерельною базою, опрацьованою дисертанткою. Зокрема, значною кількістю вітчизняної та іноземної наукової літератури та спеціальних джерел, узагальненням наукових праць учених з різних галузей права, опрацюванням довідкової літератури та енциклопедичних джерел, пов'язаних з темою дисертації, використанням результатів проведених наукових досліджень в якості підґрунтя, аргументів для авторських суджень та внесених пропозицій, вивченням національного законодавства щодо запобігання правопорушенням, які включають в себе поширення дезінформації, а також міжнародних правових актів та іншого галузевого законодавства і нормативно-правових актів України з питань, що відносяться до тематики дисертації.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації обумовлюється тим, що дисертація Самчинської О.А. є одним з перших в Україні комплексних наукових досліджень правових засад запобігання дезінформації в Україні. Результати наукового дослідження, що виносяться на захист, здобуті автором із застосуванням належно обраного наукового інструментарію. Зміст дисертації та її основних положень показує, що робота виконана за обраною методологією із застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження. Теоретичні положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації мають наукову новизну та практичну значимість.

Наукові результати, викладені у дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки ґрунтуються на теоретичних працях як вітчизняних,

так і зарубіжних вчених. Крім того, заслуговує на увагу проведений авторкою послідовний аналіз національних нормативно-правових актів у сфері запобігання дезінформації у підрозділі 1.3. та документів, прийнятих на рівні ЄС, у підрозділі 3.1. та аналіз результатів соціологічних досліджень, що додатково може свідчити про достовірність та обґрунтованість результатів дослідження.

Наукові дослідження були виконані здобувачем на кафедрі інформаційного, господарського та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського в рамках ініціативної теми «Право та економіка: взаємозв'язок в умовах цифровізації та європеїзації» (реєстраційний номер 0123U100816) під керівництвом завідувача кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права, доктора юридичних наук, професора, Бевз Світлани Іванівни.

Отже, поставлене в дисертаційній роботі наукове завдання теоретично обґрунтувати правові засади запобігання дезінформації в Україні та розробити науково обґрунтовані пропозиції і рекомендації щодо їх удосконалення виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Самчинської О.А. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми «Право».

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям право.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Самчинської Оксани Андріївни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату

та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою.

Виклад результатів дослідження послідовний, стилістично грамотний та відповідає вимогам наукового стилю. Авторка використовує загальноприйнятий понятійно-категоріальний апарат без надмірного ускладнення, що забезпечує логічність та доступність тексту до сприйняття.

Дисертація складається з анотації, вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки, з яких основний зміст – 183 сторінки.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність теми дисертаційного дослідження, визначає його теоретичне підґрунтя, мету, завдання, об'єкт та предмет, описує методи, які застосовувалися під час написання роботи, вказує наукову новизну результатів дослідження, а також зазначає про зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, апробацію матеріалів та практичне значення отриманих результатів.

Перший розділ дисертації складається із трьох підрозділів та присвячений аналізу теоретико-правового підґрунтя дослідження правових засад запобігання дезінформації. Так, у підрозділі 1.1. проаналізовано роль та місце свободи слова і права на інформацію у сфері запобігання дезінформації та зроблено висновок про те, що вони повинні лягти в основу запобігання вказаному негативному явищу. У підрозділі 1.2. визначено сучасний стан наукової розробки правових проблем у сфері запобігання дезінформації в Україні, зокрема запропоновано систематизувати монографії та дисертації, в межах яких досліджувалося питання сутності та характерних ознак дезінформації, її загрози для інтересів, що охороняються законом, а також проблеми запобігання і протидії даному негативному явищу, за предметом дослідження. Натомість у підрозділі 1.3. розглядається генеза нормативно-правового забезпечення запобігання дезінформації в Україні. На основі дослідження, проведеного у згаданому

підрозділі, авторка виокремлює три основних періоди використання дезінформації та становлення нормативно-правового забезпечення запобігання даному негативному явищу в Україні та чотири періоди становлення та розвиток правових засад запобігання дезінформації в Україні.

У другому розділі розглянуто правову характеристику запобігання дезінформації, а саме: визначено поняття «запобігання дезінформації» (підрозділ 2.1.), з'ясовано основні ознаки та поняття дезінформації як об'єкта запобігання (підрозділ 2.2.) та встановлено суб'єктів запобігання дезінформації і їх повноваження у досліджуваній сфері (підрозділ 2.3.). Зокрема, у підрозділі 2.1. на основі дослідження підходів до визначення поняття «запобігання» та «протидія», авторка робить досить цікавий висновок про те, що запобігання дезінформації варто розглядати як діяльність, яка передує протидії, а не є її складовою. Крім того, слушним є визначення у підрозділі 2.2. серед кваліфікаційних ознак дезінформації як об'єкта запобігання не лише заподіяння, а й об'єктивного ризику заподіяння шкоди.

Третій розділ має назву «Удосконалення правових засад запобігання дезінформації» та включає в себе два підрозділи. Підрозділ 3.1. присвячений розгляду правових засад запобігання дезінформації в Європейському Союзі, зокрема у ньому проаналізовано ключові нормативно-правові акти та акти «м'якого права», які встановлюють засади запобігання негативному явищу, що розглядається, та на основі цього виокремлено основні напрями адаптації національного законодавства до законодавства ЄС у сфері запобігання дезінформації. Натомість у підрозділі 3.2. розглядається юридична відповідальність за поширення дезінформації. Варто відмітити, що так як авторка розглядає дезінформацію як явище, що посягає на публічні інтереси, у в загаданому підрозділі акцентується увага саме на адміністративній та кримінальній відповідальності та підкреслюється важлива роль юридичної відповідальності як запоруки ефективного запобігання дезінформації.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 8 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Також результати дисертації були апробовані на 4 наукових фахових конференціях.

Наукові публікації здобувача за темою дисертації охоплюють ключові положення роботи, виконані з дотриманням положень академічної доброчесності та відповідають вимогам до публікацій відповідного рівня. У статті, написаній у співавторстві, чітко виокремлюється особистий внесок дисертантки.

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Оцінюючи в цілому позитивно рецензовану роботу, варто звернути увагу на положення, щодо яких є побажання та які потребують додаткового обґрунтування.

1. У першому підрозділі першого розділу «Свобода слова та право на інформацію як основа запобігання дезінформації» авторка розглядає право на інформацію, яке наділяє кожного низкою можливостей, зокрема вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати як основу для здійснення запобігання дезінформації, однак приділяє найбільшу увагу таким правомочностями як збирання та доступ до інформації. За результатами проведеного в підрозділі аналізу, зроблено висновок, що «право на інформацію стосується саме достовірної інформації» (с. 38). У цій частині сформульований висновок потребує уточнення, чи вважає здобувачка, що положення щодо достовірності інформації стосується усіх правомочностей, якими наділяє кожного право на інформацію, чи лише окремих з них.

2. У першому підрозділі другого розділу «Поняття запобігання дезінформації» дисертантка зазначає про те, що наразі ні в науковій літературі, ні в нормативно-правових актах немає однозначного підходу до визначення

співвідношення поняття «запобігання» та «протидія» та робить висновок про те, що термін «протидія» має два значення – широке, відповідно до якого запобігання є його складовою, та вузьке, яке не охоплює діяльність із запобігання (с. 89). Крім того, на сторінці 91 сформульоване авторське визначення запобігання: «запобігання дезінформації являє собою розроблення та реалізацію системи заходів, які спрямовані на забезпечення неприйнятності дезінформації та передбачають усунення та/або врегулювання факторів, які зумовлюють та сприяють дезінформації», яке винесене в новизну дисертаційного дослідження. Тож потребує уточнення позиція авторки щодо того, чи вважає вона запобігання дезінформації самостійним видом діяльності.

3. У першому розділі (підрозділ 1.3.) авторка згадує про проєкт закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення національної інформаційної безпеки та права на доступ до достовірної інформації» від 2020 року, який серед усього пропонував визначення дезінформації (с. 69). Водночас, у другому підрозділі другого розділу, присвяченому визначенню дезінформації розглянуто низку підходів до окреслення цього поняття, які наявні в вітчизняних та іноземних наукових працях, а також в різних міжнародних документах, проте не проаналізовано запропоноване у згаданому законопроєкті визначення терміну «дезінформація», зокрема його недоліки.

4. Позитивно оцінюючи аналіз значної кількості європейських документів з метою з'ясування правових засад запобігання дезінформації в ЄС у підрозділі «Характеристика правових засад запобігання дезінформації в Європейському Союзі», зауважу, що авторці варто було б приділити увагу не лише правовим засадам ЄС загалом у даній сфері, а й вивченню досвіду його окремих держав-членів щодо боротьби з дезінформацією.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Самчинської Оксани Андріївни на тему «Правові засади запобігання дезінформації в Україні» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі 08 Право. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Самчинська Оксана Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Доцент кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
КПІ ім. Ігоря Сікорського
кандидат юридичних наук

Л. Калла

Людмила РУДНИК

« 5 » серпня 2025 року

